

Základní škola a Mateřská škola Litvínov, Ruská 2059, okres Most

tel. číslo: 476 111 170; www.zsruska.cz; zsruska@zsruska.cz

Mateřská škola Čapkova 2035

PROJEKT

Logopedická prevence v mateřské škole

Projednáno na pedagogické radě dne 27. srpna 2020

Platnost od 1. září 2020

Vypracovala: Lada Buřtová

Logopedická prevence v MŠ

Příloha - TEORIE

Logopedie - Je vědní obor, který se zabývá narušenou komunikační schopností. Do něj spadá výchova a vzdělávání osob (dětí i dospělých) s tímto narušením. Pochází z latinského slova *logos* - slovo a *paidea* - výchova. Jde nejen o drobné vady řeči (např. špatné vyslovování jednotlivých písmenek), ale také o řečové poruchy či nemluvnost.

Schopností mluvit se člověk začleňuje do společnosti. Řečí může člověk vyjádřit své prožitky či poznání a tento vývoj bývá ovlivněn těmi, se kterými se člověk stýká (rodiče, vychovatelé, učitelky, spolužáci, spolupracovníci). Před nástupem do školy by mělo dítě zvládat veškeré hlásky svého mateřského jazyka a bezchybně z nich skládat slova, věty.

Ve školním věku a pubertě se rozšiřuje slovní zásoba pomocí získaných vědomostí ve škole, v kroužcích či ze sledování televize nebo čtení. Když dítě mluví, nemělo by mu být bráněno v používání vlastní slovní zásoby, i když věci nazývá "jinak".

Logoped

Logopedem může být člověk s vysokoškolským vzděláním, který má složenou atestaci v oboru logopedie. Atestovaný klinický logoped může pracovat nejen s dětmi, ale i dospělými. Při léčbě pacientů často spolupracuje s pediatry, psychology, foniatry, ORL lékaři, ale také s rodiči dětí a školním zařízením, které dítě navštěvuje – školka, základní škola, speciální škola.

Kdy navštívit logopeda?

K nápravě řeči a vyjadřování je ideální předškolní věk dítěte, kdy je již dítě schopno učit se a centrální nervový systém dítěte je dostatečně vyvinut, aby dítě umělo jemně ovládat mluvidla. Náprava řeči v předškolním věku je velmi rychlá a pro dítě snadná, není dobré tento čas prošvihnout. Náprava ve školním věku je poté zdlouhavá, děti se navzájem posmívají, že někdo koktá nebo neumí vyslovovat obtížné hlásky.

Stručná charakteristika poruch a vad řeči u dětí předškolního věku

Dyslálie – patlavost

- Porucha výslovnosti hlásek, lehká forma – dítě neumí správně říkat maximálně 4-5 hlásek, těžká forma – dítě neumí vyslovovat větší počet hlásek. Řeč je většinou méně srozumitelná, nejtěžší stupeň je tetizmus – řeč je prakticky nesrozumitelná, vadná výslovnost postihuje všechny hlásky, nápravu provádí logoped.

Dysfázie

- Specificky narušený vývoj řeči, dítě není schopno naučit se mluvit verbálně, i když má předpoklady pro rozvoj / normální intelekt, sluch v normě, sociální prostředí v pořádku, správný mluvní vor, dostatek podnětů k řeči. Řeč je většinou narušena ve všech oblastech.

Diagnóza dysfázie je většinou obtížná, musí být provedeno neurologické a foniatrické vyšetření, musí být vyloučena vada sluchu, dále se provádí psychologické vyšetření pro doplnění celkového obrazu.

Dysatrie

- Obtíže při hláskování.
- Jde o poruchu získanou i vrozenou, potíže jsou neměnné, není narušeno porozumění řeči, jde většinou o poškození mozku a mozkových drah, doprovází DMO. Řeč je méně srozumitelná, bývá narušena i melodie řeči

Opožděný vývoj řeči

- Pokud dítě ve 3 letech nemluví nebo mluví velmi málo, vyšetření neprokázalo vadu sluchu, zraku, neurologický problém či snížení intelektu, dítě potřebuje dostatek mluvních podnětů, nesmíme však do mluvení nutit
- Buď se upraví, nebo přejde většinou v dysfázii či má pouze dysfatické rysy

Koktavost

- Jde o narušení plynulosti řeči
- Projevuje se buď tzv. tony – kdy dítě nemůže mluvit nebo protahuje počáteční písmeno či slabiku nebo tzv. klony – opakování slabik, hlásek, většinou na počátku mluvního projevu, často dochází ke kombinaci. Při komunikaci je nutná taktnost, neupozorňovat na problém, neskákat do řeči – dítě si totiž uvědomuje svůj nedostatek.
- Liší se o tzv. breptavosti - tachyfermie – jde o překotnou mluvu, rychlou, dítě přeskakuje z myšlenky na myšlenku, vynechává slova, sdělené nemá hlavu ani patu, kolísá tempo i rytmus při řeči – toto se logopedicky napравuje zpomalováním tempa řeči, nahrávkami vlastní řeči, reedukace koktavosti je mnohem složitější a úspěch není vždy zaručen

Palatolálie

- Vada řeči vzniká na základě rozštěpu patra, případně patra i rtu, je narušena srozumitelnost, dítě jakoby huhňá, výrazná je vada výslovnosti – sykavky, souhlásky, patří po logopedické stránce pouze do rukou odborníka – logopeda vysokoškola

Vady sluchu

- Výrazně ovlivní vývoj řeči, záleží na stupni sluchové vady, čím těžší stupeň vady, tím je vývoj řeči více narušen, důležitá je včasnost odhalení vady a kompenzace sluchadlem
- Cílem reedukace je dosáhnout alespoň normy v oblasti pasivní slovní zásoby. Zvládnout do 12 let výslovnost hlásek na únosnou míru tzv. srozumitelnost řeči s drobnými odchylkami při výslovnosti

Principy logopedické péče

- Obecné

Princip motivace – musíme motivovat, že nic není marná práce

Princip zpětné informace – jestli mě správně pochopili

Princip transferu – mělo by se to používat i doma

Princip opakování – postupné zlepšování, ne drilem

- Specificky logopedické

Princip minimální akce – mluvíme v klidu, dítě by mělo být uvolněné

Princip krátkodobého a častého cvičení – cvičit často ale po chvilkách

Princip včasného zásahu – včas zasáhnout a začít, žádné počkáme, on se rozmluví

Princip vývojovosti – začít s tím, co umí a dále pokračujeme dál, postupně

Fonematický sluch

- Schopnost rozlišovat sluchem ve slovech hlásky s rozlišovací funkcí – brada – jaké písmenku je na začátku slova
- Jestli dítě rozlišuje tzv. fonémy – kosa/koza

Ostýchavost v mluvním styku

Ostýchavost v mluvním styku je útlumovou reakcí na změny sociální prostředí, hlavně na přítomnost cizích osob

-Ostýchavé děti – například po nemoci, citlivé, rozkolísané, po domácí hádce, v cizím prostředí, s cizí osobou. Je to přirozený, přechodný jev, nikdy nenutit okamžitě pozdravit, mluvit.

-Odmítavé děti – vyšší stupeň ostýchavosti, téměř negativismus, čím více chceme překonat odmítavost, tím více ji posilujeme

-Mluvní negativismus – může se rozvinout u ostýchavého a odmítavého dítěte – odmítá mluvit určitou osobou, v určitém prostředí, je to útlumová řečová reakce

-Mluvní negativismus – nemluví, protože nechce

-Mutismus – nemluví, protože nemůže

Alternativní formy komunikace

- Třeba při komunikaci s postiženými

- S lidmi s poruchami řeči

Piktogramy

Voks

Tablet – stažené programy, hlasový výstup, přiřazování obrázků, plnění úkolů

Znaková řeč

Prstová abeceda

Technické pomůcky – PC, Spínače

Komunikační tabulky

Sešit symbolů

Pomůcky

- Stimulační – cokoli – podněcují dítě

- Motivační – motivují děti k činnosti, výkonu

- Didaktické – programy počítačové, soubory obrázků k procvičování jednotlivých hlásek

- Derivační – např. koktavost – Démosténes – odpoutání od problému

- Kompenzační – sondy, bzučák, špachtle, metronom, logopedická zrcadla

- Souborné – kufřík s pomůckami

- Diagnostické – testíky

Sluchová zkouška

- Zaznamenáváme vzdálenost, ze které dítě slyší všechna slova šeptanou a hlasitou řečí levým a pravým uchem

Šeptaná řeč – 6M

Hlasitá – 10M

(houba, bouda, pumpa, domov, popel, obuv)

a sykavky – (cesta, žáci, kyselý, sytý, jistý)

- Malé děti, tleskání u ucha, zacinkání (hluché děti mají vytvořen vyšší cit pro rezonanci, vnímají vibrace, závan vzduchu při tlesknutí a za tím se otočí)

Artikulační orgány

Rty, tvrdé a měkké patro, dolní čelist, zubní nebo dásňový výčnělek a jazyk

- Tyto orgány se podílí na tvorbě řeči

Rty:

-Tvoří závěr nebo úžinu (b)

-Do úsměvu (ý)

Dolní čelist:

-Pohyby shora, dolů, vpřed a vzad

Tvrdé patro + dásňové výčnělky

-Na jejich určitá místa naléhá jazyk

Jazyk

-Nejpohyblivější artikulační orgán (nahoru, dolu, do stran)

-Hrot – kmitavé pohyby

Sledujeme :

-postavení rtů

-velikost čelistního úhlu

-postavení jazyka a měkkého patra

Logopedické vyšetření:

- Navázání kontaktu
- Zjištění anamnézy
- Vyšetření sluchu
- Vyšetření porozumění řeči
- Vyšetření hlasu
- Vyšetření laterality
- Prozkoumání sociálního prostředí

Před začátkem ncviku hlásky provádíme tato cvičení:

1) Dechová cvičení

- dýchání na ruce
- foukání polévky – fú,fú
- napodobování větru – fí,fí

2) Gymnastika mluvidel

- procvičování jazyka
- děláme čertíky (bla, ble, bli)

3) Artikulační cviky

- napodobujeme hlasy různých zvířat, voláme na kočičku
- děláme vláček

Reedukace jednotlivých hlásek podle vývojového hlediska

Nejčastější typy dyslálie

- Hláška K je nahrazována hláskou T (tatao)
- Hláška T je nahrazována hláskou K (kakínek)
- Chybí řada ŤĎŇ (hodiny)
- Chybí řada ČŠŽ (kocka)
- Používání hlásky T místo řady CSZ (kotka)
- Používání hlásky Ť místo ČŠŽ (koťka)
- Nediferencované sykavky obou řad
- Hlásky Č a C jsou nahrazovány hláskami S a Š (koška)
- Hlásky L a R jsou vynechány nebo nahrazeny různými hláskami (uampa, vampa, uka, juka)
- Ř je nahrazeno některou sykavkou nebo F/V (zepa, vepa)

POSTUP REEDUKACE

Samohlásky:

Při nezřetelné, nevýrazné artikulaci se využívá výrazný mluvní vzor jako součást jiných činností

REEDUKACE:

- Nácvik polohy rtů – špulení, napětí
- Nácvik čelistního úhlu – zívání X zamčené zoubky
- Nácvik rozlišení délky zvuku – dospělý vydává zvuk pomocí bzučáku, trubky, dítě ho napodobí stejně, později ho znázorní pomocí kousku špejle (dlouhá) a knoflíku (krátká)
- Odezírání samohlásek při výrazné výslovnosti, se situačním doprovodem (zíváme á, dívíme se ó) a jejich opakování
- Fixace samohlásek průběžně při slovních hrách, recitaci apod.

Hlásky P B M F V:

Napodobovací reflex je velmi často úspěšný pro dobrou viditelnost artikulačních pohybů.

- Zvuk bez zapojení hlasivek (p-p-p jako fajfka, fff)
- Slabika šeptem (pipi, baba, fi)
- Slabika nahlas, postupně všechny hlásky ze skupiny v různých kombinacích se samohláskou.
- Zapojení do slov a fixace

Hlásky T D N:

Správná artikulace T je základem pro správný vývoj sykavek, měkčení i skupinu LRŘ. Věnujeme ji proto zvláštní pozornost. D a N se zpřesňují obvykle zároveň s hláskou T.

- Návčik polohy jazyka na horní alveoly, fixace co největšího čelistního úhlu palcem v koutku úst (vydatný pohyb je lépe vidět a při běžné výslovnosti zůstane pohyb lépe zachován).
- Hlásky T šeptem, stačí poměrně malý čelistní úhel, správná poloha jazyka je ale dostatečně vidět.
- Slabika šeptem (tyty, tůtů a postupně i další).
- Zapojení T do slov a fixace.

D získáváme zapojením znělosti (nápodobou – předpokládá dobrou akustickou diferenciaci – nebo odhmatáváním).

N získáváme umístěním jazyka na horní alveoly a spuštěním hlasu (zazpívej, zabzuč), „prodloužením“ hlásky D.

Řada C S Z

Předpokládá obvykle správnou artikulaci T D N, ale není to podmínkou.

- Návčik polohy jazyka na dolní alveoly (dásňový výstupek).
- Jazyk na dolní alveoly, zuby k sobě a nápodoba přírodního zvuku sss.
- Doplnění artikulace o napjaté rty.
- Doplnění sss o znělost – Z.
- Odlišení sss a C pomocí gesta či hmatu.

- Řada Č Š Ž

Tato řada je velmi těsně spojena se skupinou Ť Ď Ň. Pokud je jedna ze skupin artikulačně přesná, lze druhou pouze podporovat.

- Návčik polohy na horní alveoly (dásňový výstupek), zuby k sobě a nápodoba ššš.
- Doplnění artikulace o zaokrouhlené rty.
- Doplnění ššš o znělost – Ž
- Odlišení ššš a Č pomocí gesta či hmatu
- Zapojení do slabik, do slov a fixace

Hlásky L R Ř

Základem je poloha jazyka na horních alveolách, podobně jako u T. Artikulační obtížnost stoupá od L (jazyk zvednutý k alveolám) přes R (zvedne a kmitá) k hlásce Ř (kmitá rychleji než u R v menším prostoru)

Hláška L

- Návčik polohy jazyka k horním alveolám (dásňový výstupek) při větším čelistním úhlu, dolní čelist je v klidu, lze zafixovat umístěním palce mezi zuby do koutku úst.
- Návčik polohy jazyka k dolním alveolám.
- Střídání obou poloh shora dolů.
- Přitisknout jazyk na horní alveoly a přidat hlas (LLLLL).
- Totéž a spustit jazyk dolů (LLLLLa)
- Slabiku nápodobou la-la-la s pauzou.
- „Zapívej“ lalala
- Zapojení do slov a fixace

Hláška R

- Předpokladem je celková dobrá obratnost mluvidel, zejména bezpečné provedení hlásky DDD na horních alveolách (dásňový výstupek) bez pohybu dolní čelisti.

- Kombinujeme hlásku T v plném provedení a oslabené d – Td 3x, rytmicky, s vhodnou motivací, a doplňujeme rytmickým taktováním rukou, ťukáním apod.
- Přírodní zvuky – slabiky, 3x rytmicky trá, trů, brum, frnk, krá. Hlásku R nahrazujeme velmi slabým d
- Pokud si dítě chybějící hlásku uvědomuje a má chuť se ji učit, lze využít i menší skupinku snadných slov, kterou postupně rozšiřujeme o další slova, jež se zvukově blíží jednokmitnému R.

Hlásky K

Hlásky K patří k těm, které se po základním nácviku obvykle spontánně objeví a zafixují. Občas se ale stává, že tato hláska velmi dlouho odolává i nejrůznějším dalším reedukačním postupům a je vytrvale nahrazována T i v době, kdy vývojově mladší hlásky se už dávno automatizovaly.

Po vyvození a během automatizace hlásky K se obvykle spontánně objeví i G.

Ostatní hlásky H CH J

Absence H, CH, J se po čtvrtém roce vyskytuje výjimečně.

Praktická cvičení – viz příloha, obrázky, popisky